Espo konwensiýasy

Saýlanan elementler suratlarda görkezilen

Organization for Security and
Co-operation in Europe

Bu resminamada öňe sürilen pikirler onuň awtorlaryna degişlidir we Ýewropada Howpsuzlyk we Hyzmatdaşlyk Guramasynyň (ÝHHG) we Birleşen Milletler Guramasynyň Ýewropa Ykdysady Komissiýasynyň (BMG ÝYK) garaýşyny görkezmeýär. Bu neşirdäki material saýlama we ýönekeýleşdirilen görnüşde berlen, we ol konwensiýanyň, teswirnamanyň ýa-da başga bir gollanma resminamanyň tekstini çalyşmaýar.

ÝHHG we Konwensiýa sekretariatynyň goldawy bilen «Zoý» Ekologiki ulgam tarapyndan taýýarlanyldy.

Konsepsiýa: Wiktor Nowikow, Ýelena Santer, Ýekaterina Molodsowa, Kristian Melis.

Illýustrasiýa: Ruslan Walitow

Dizaýn: Ýaroslaw Tartykow

zoï environment network

Mazmuny

BMG ÝYT konwensiýasy we strategiki ekologiki bahalandyrmak baradaky teswirnamasy 5

Daşky gurşawa täsiri serhetaşa kontekstde bahalandyrmak (DGTB) prosedurasy 6

Konwensiýa gutarnykly çözgüt kabul edilýänçä ulanylýar 7

Duýduryş ýoklugynda 8

Maglumat ýaýratmagyň käbir usullary 9

Esasy ýörelgeler 10

Konwensiýa degişli bolan işiň käbir görnüşleri 11

Daşky gurşawa täsiriň käbir görnüşleri 14

Alternatiw çözgütleri we daşky gurşawa täsirini azaltmak üçin iň amatly çäreleri gözden geçirmek 15

Hyzmatdaşlygyň görnüşleri 17

Anyk ýagdaýlar 18

Üstünlikli hyzmatdaşlygyň mysaly 19

Strategiki ekologiki bahalandyrmagy talap edýän meýilnamalar, maksatnamalar we strategiki resminamalar 20

Ekologik faktorlaryna esaslanýan strategiki çözgütleriň mysallary 21

Daşky gurşawy strategiki taýdan bahalandyrmagyň (SEA) ädimleri: energiýa pudagynyň mysalynda 22

Çu we Talas derýalarynyň akabalaryndaky suw baýlyklary boýunça hyzmatdaşlyk: daşky gurşawyň strategiki meseleleri 23

Almata bilen Yssy kölüň arasynda syýahatçylygyň we aragatnaşygyň ösdürilmegi: daşky gurşawyň strategiki meseleleri 24

Radioaktiwlikden miras galan galyndylary arassalamak: ýerli Orhus merkezleriniň wezipesi 25

BMG ÝYT Espo konwensiýasynyň gurluşy we işi 26

BMG ÝYT Espo konwensiýasynyň beýleki konwensiýalar bilen gatnaşygy 27

Goşmaça maglumat we usuly materiallar 29

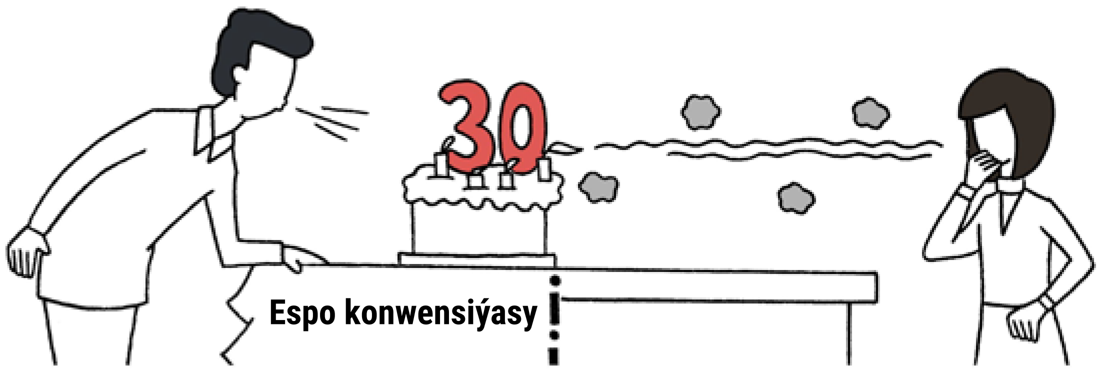

Ýewropada Howpsuzlyk we Hyzmatdaşlyk Guramasy (ÝHHG), Birleşen Milletler Guramasynyň Ýewropa ykdysady kommissiýasy (BMG ÝYK) bilen ýakyn hyzmatdaşlykda işleýär we Serhetüsti kontekstinde daşky gurşawa ýetýän täsire baha bermek barasyndaky BMG ÝYK Konwensiýasy (Espo konwensiýasy), esasanam. Merkezi Aziýanyň ýurtlarynda kuwwatlylygy artdyrmak boýunça bilelikdäki çäreler arkaly durmuşa geçirilmegini goldaýar.

Konwensiýanyň kabul edilmeginiň 30 ýyllygy mynasybetli taýýarlanan bu neşirdäki suratlar, onuň ruhuny we daşky gurşawy goramakdaky we halkara hyzmatdaşlygyny ösdürmekdäki ornuny görkezýär

BMG-nyň Ýewropa ykdysady komissiýasynyň Espo Konwensiýasy	Daşky gurşawa strategiki baha bermek teswirnamasy
Bütindünýä	Bütindünýä
KABUL EDILEN	
1991-nji ýylda Espo (Finlýandiýa) **1997** –nji ýyldan bäri hereket edýär	**2003**-nji ýylda Kiýew (Ukraina) **2010**-njy ýyldan bäri hereket edýär
2021-NJI MART ÜÇIN TARAPLARYŇ SANY	
ÝeB ýurtlary goşmak bilen **45** sany tarap	ÝeB ýurtlary goşmak bilen **33** sany tarap
ŞU AŞAKDAKYLARA GATNAŞYKDA PEÝDALANÝAR:	
hususy we döwlet pudagynda taslama derejesinde meýilleşdirilen çärelere gatnaşykda	**döwlet syýasatlaryna, meýilnamalaryna, maksatnamalaryna we kanunlaryna gatnaşykda**
ýurduň daşyndaky daşky gurşawa ep-esli zyýanly täsir etmek ähtimallygyň barlygynda	**daşky gurşaw üçin, şol sanda saglyk üçin möhüm netijeleri; ösüş taslamalaryny ylalaşmagyň mehanizmini üpjün edýär**
serhetara derejesinde	**ýurduň içinde we serhetara derejesinde**

MAKSADY

ykdysady ösüşi meýilleşdirilende ekologiki faktorlary göz öňünde tutup, möhüm zyýanly täsirleriň öňüni alymak, azaltmak ýa-da gowşatmak

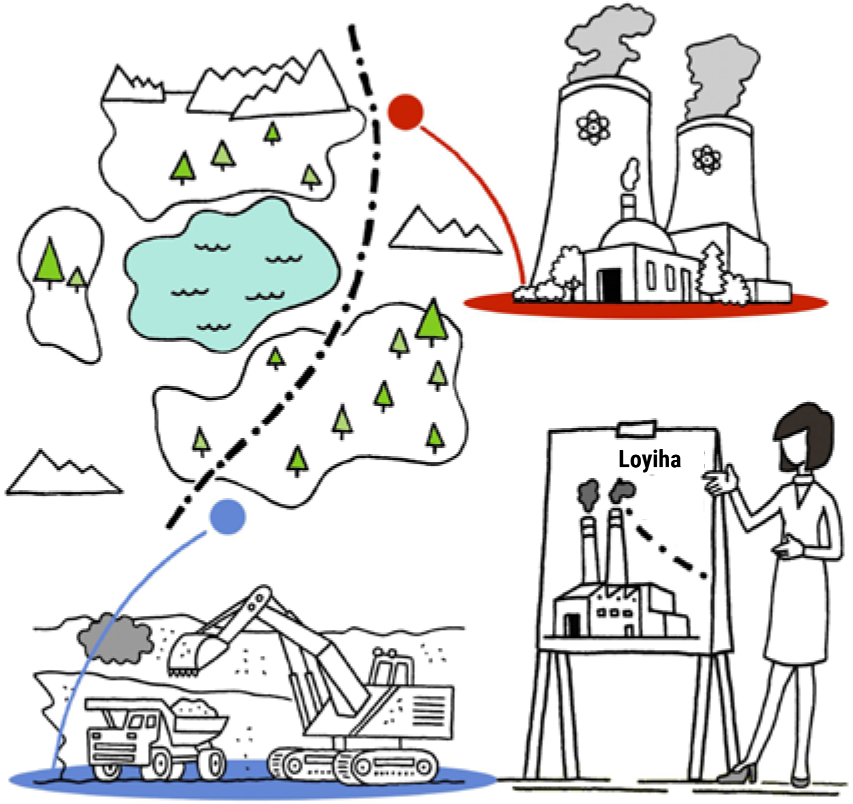

Konvensiyaga I Ilova to‘g‘risidagi tafsilotlar 11 - 13 -betlarda

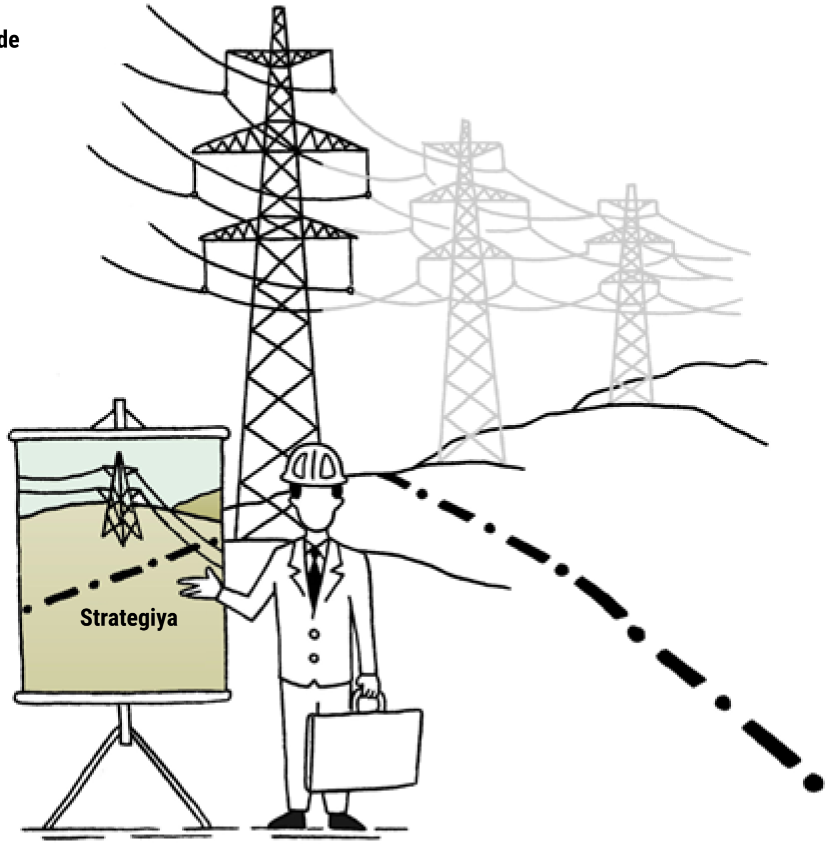

Serhetara kontekstde daşky gurşawa täsire baha bermek prosedurasy

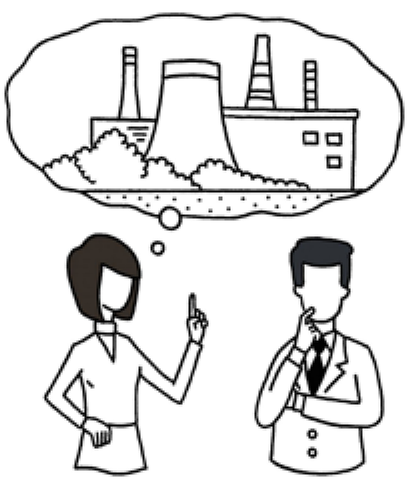

Gelip çykyş tarapy

- täsir edýän Taraplara I Goşundyda görkezilen ep-esli derejede zyýanly serhetara täsir edip biljek işleriň meýilleşdirilýän işleriň islendigi barada habar berilmegini üpjün etmeli.

Serhetüsti ýaramaz täsir etmek ähtimallygyny aradan aýyryp bolmajak bolsa, habar bermek hökmanydyr.

Täsiri ýetýän tarap

- habarnamanyň alandygyny tassyklaýar,
- daşky gurşawa täsirini bahalandyrmak prosedurasyna gatnaşmak niýeti bardygy barada habar berýär.

Wagtynda berlen jogabyň bolmazlygy prosedura gatnaşmaga islemezlik hökmünde düşündirilip bilner

Gelip çykyş tarap

- daşky gurşawa täsirini bahalandyrmak boýunça resminamalary taýýarlaýar,
- ŋgaramak üçin ygtyýarly edaralara we degişli Tarapyň jemgyýetçiligine iberýär.

Jemgyýetçiligiň gatnaşmagy
(9-nji sahypa serediň)

Gyzyklanýan Taraplar resminamalaryň esasynda, täsirleri azaltmak, mümkin bolan alternatiw çözgütler we gözegçilik boýunça maslahatlaşmalar geçirýärler.
(15 - 16 -njy sahypalara serediň)

Gelip çykýan tarap

- meýilleşdirilýän iş babatyndaky çözgüdi daşky gurşawa ýetjek täsiriň bahasyny, alnan bellikleriň we maslahatlaryň netijelerini göz öňünde tutup kabul edýär

Окончательное решение

Täsir ýetjek Tarapa gutarnykly karar, şeýle hem şol kararyň esaslanýan sebäpleri we pikirleri barada habar berilýär.
Özbaşdak hukuklar barada 10 sahypa serediň

Konwensiýa gutarnykly çözgüt kabul edilýänçä ulanylýar

Gelip çykyş tarap

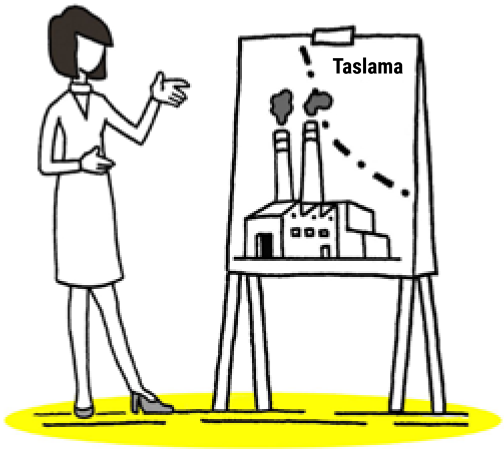

Täsiri ýetýän tarap

Karar kabul edilende, Gelip çykyş tarap

täsiri ýetýän Tarapa

- ⇨meýilleşdirilýän iş babatynda gutarnykly karary berýär
- ⇨onuň esaslanýan sebäplerini we pikirleri;
- ⇨anyk bellikleriň näme üçin ret edilendiginiň düşündirilişi.

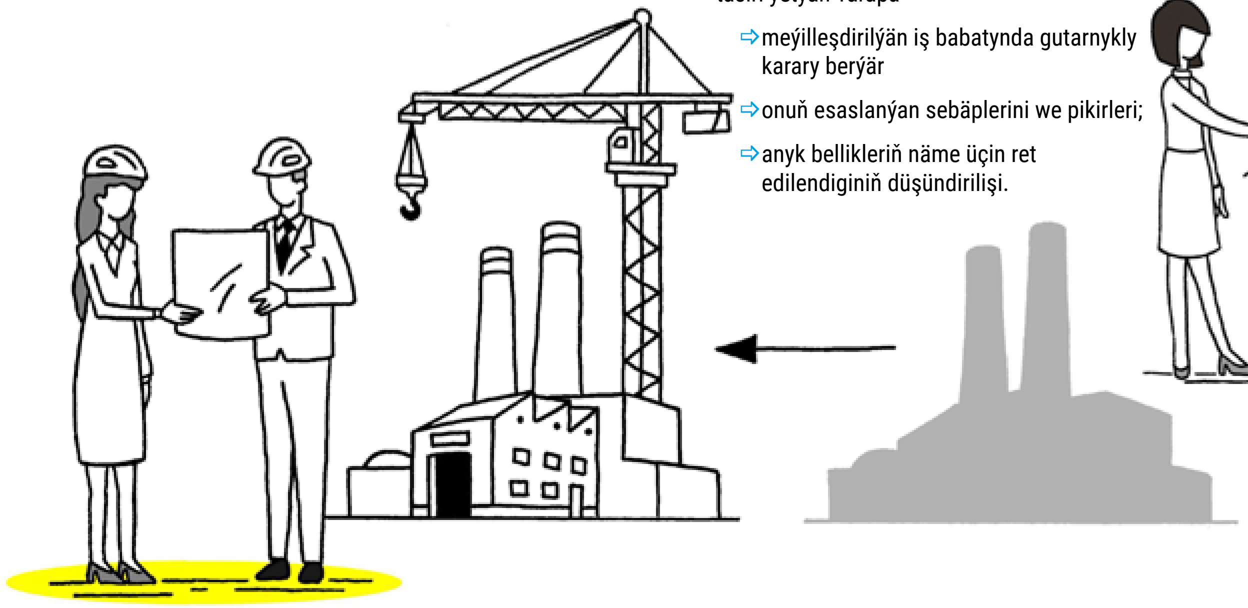

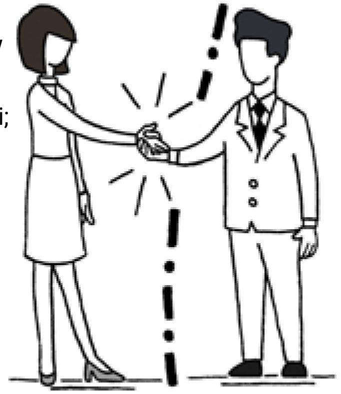

Gelip çykyş tarap we Täsiri ýetýän tarap bilelikde jogapkärçilik çekýärler

zyýan ýetýän tarapyň we gelip çykyş tarapyň jemgyýetçiligi üçin deň mümkinçilikler

Habarnamanyň ýoklugynda

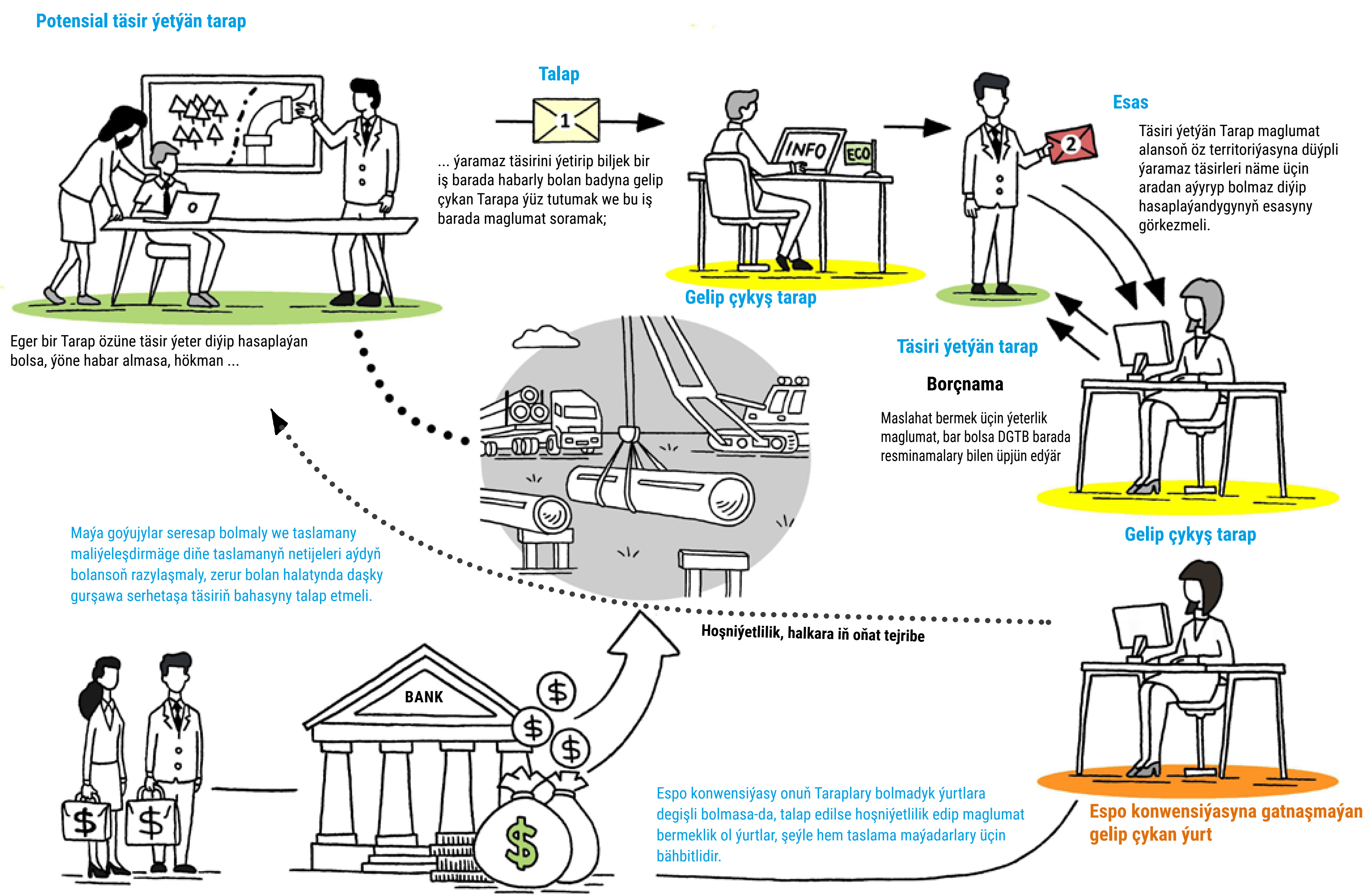

Maglumat ýaýratmagyň käbir usullary

Maglumatyň jemgyýetçilik köpçüliginiň arasynda ýaýramagy

Maglumat býulletenleri

Mahabat plakatlary

KHBS resmi bildiriş
(radio, telewideniýe, gazetler)

Taslamanyň web-sahypalary

Täsiri ýetýän Taraplar gelip çykan Taraplaryň täze taslamalary barada öwrenip bilerler

KHBS maglumatlary yzarlamak arkaly

bir tarapyň jogapkär edarasynyň işgärleri tarapyndan beýlekisiniň degişli edarasynyň işgärlerine e-poçta arkaly maglumat bermek

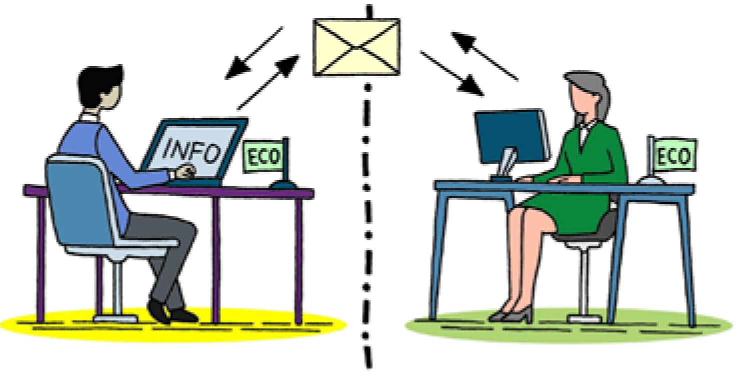

resmi habar bermek

Maslahatlara köpçüligiň gatnaşmagynyň ýollary

Köpçülikleýin diňlenişik

Ýazmaça görnüşde bellik bermek

Jemgyýet täsir ýetýän Tarapyň we gelip çykyş tarapyň ygtyýarly edaralaryndan maglumat sorap biler Orhus konwensiýasynyň düzgünlerine laýyklykda.

Esasy ýörelgeler

Gelip çykyş tarap

Täsir ýetýän Tarapyň belliklerini göz öňünde tutup, taslamany durmuşa geçirmek üçin özygtyýarly hukuk

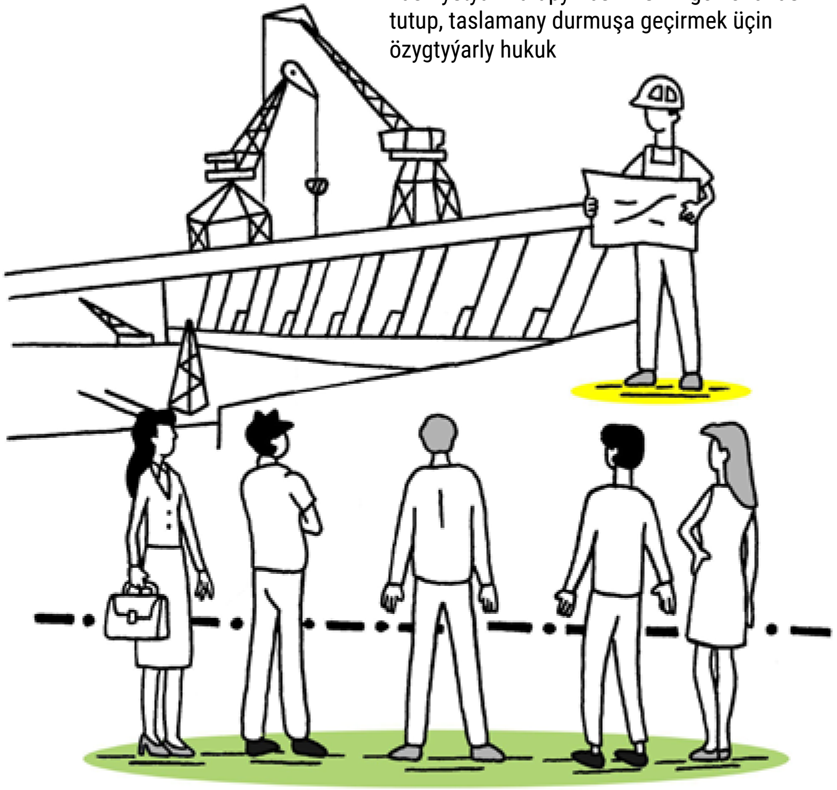

Täsiri ýetýän tarap

çärelerini gadagan edip bilmez

Işler barada habar bermek hukugy

Maglumat talap etmek we maslahatlara gatnaşmak hukugy

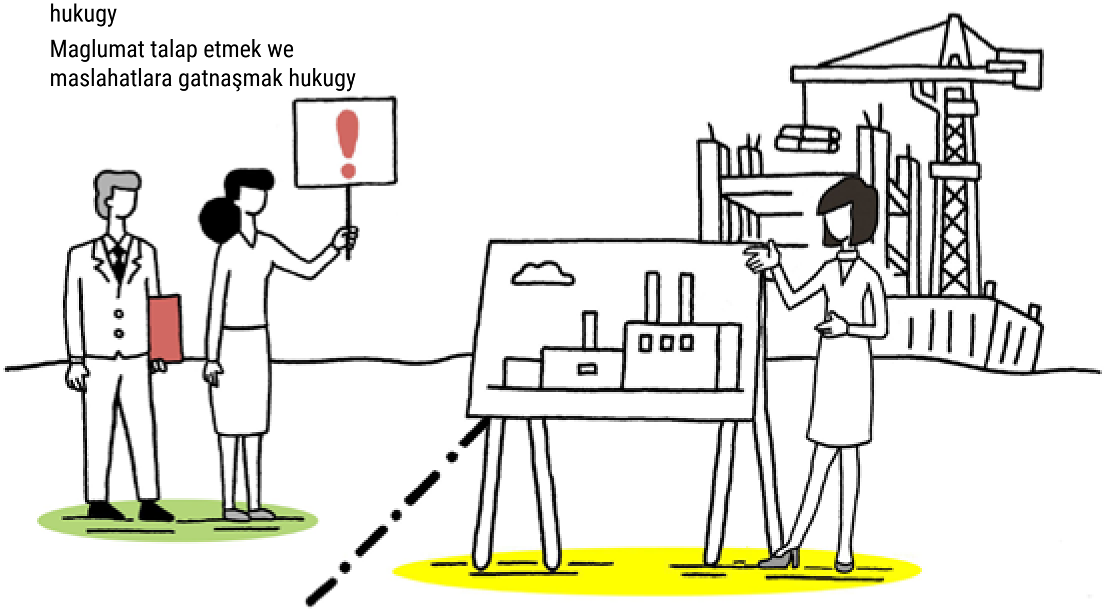

Iki tarap hem

Dialoga, gatnaşmaga we konsensus, şol sanda alternatiw çözgütler we zyýanly täsirleri azaltmak boýunça çärelere gatnaşykda hem gazanmak hukugy

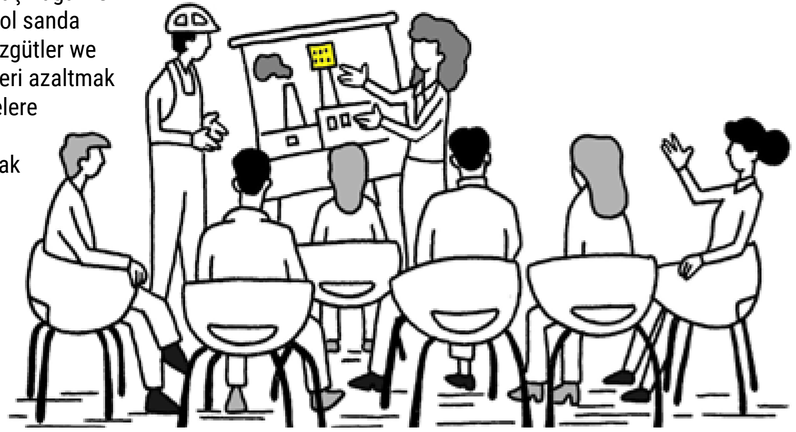

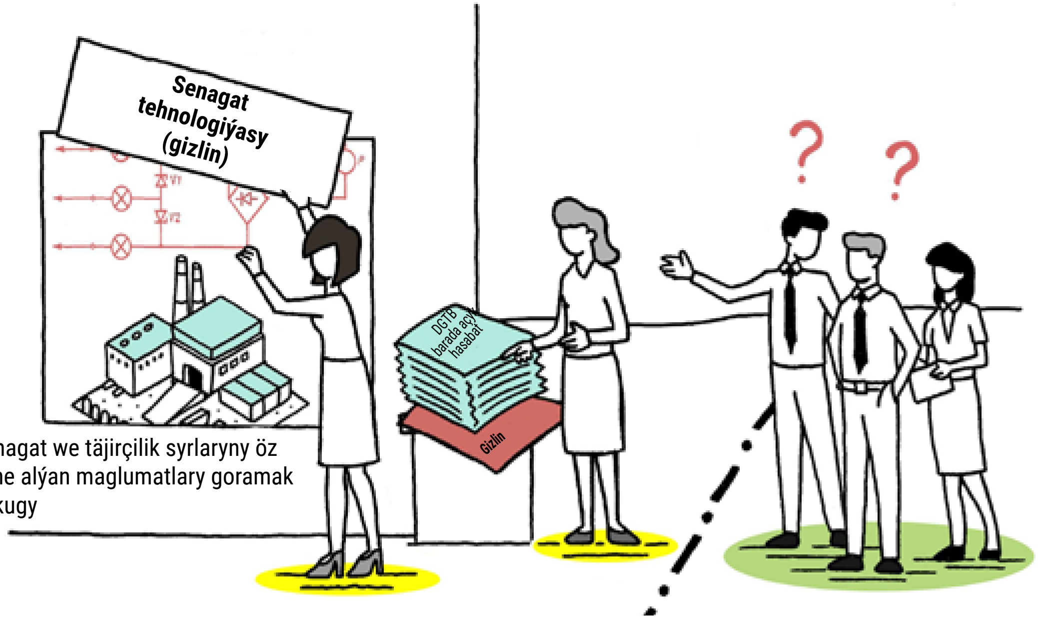

Senagat we täjirçilik syrlaryny öz içine alýan maglumatlary goramak hukugy

Konwensiýa degişli bolan işiň käbir görnüşleri

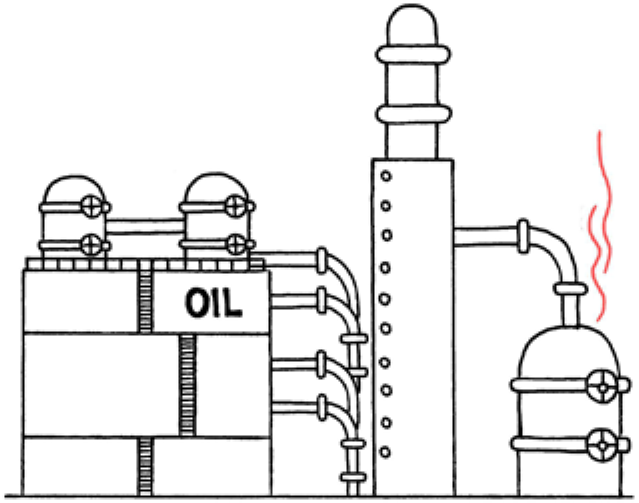

Nebiti gaýtadan işleýän zawodlar we kömüri ýa-da bitumly slanesiň gazlaşdyrylmagy we suwuklandyrylmagy üçin gurnamalar

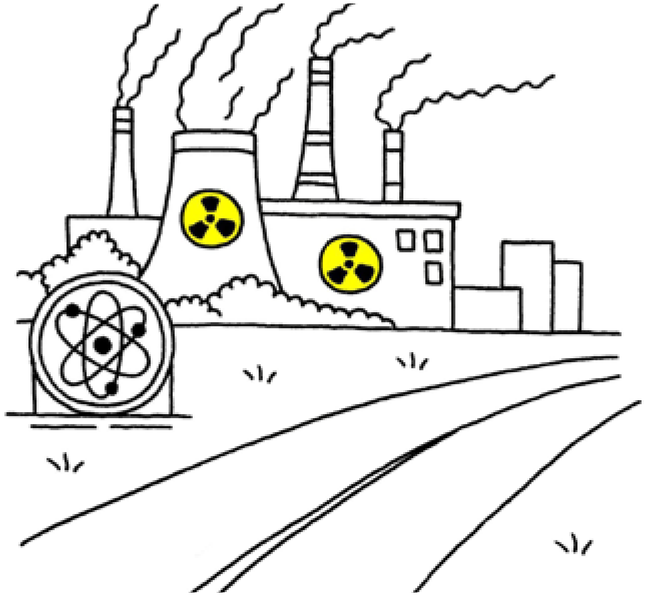

Ýylylyk we atom elektrostansiýalary

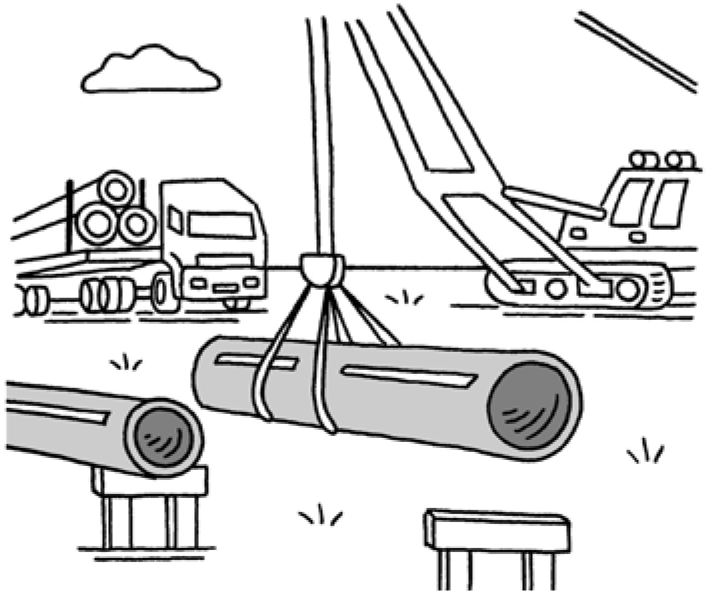

Nebit, gaz ýa-da himiki serişdeleri daşamak üçin uly diametrli turbalar

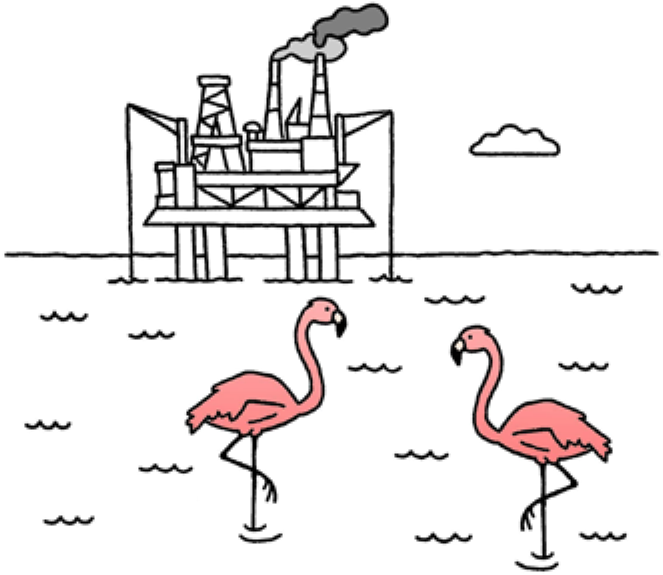

Kontinental şelfde uglewodorodlary çykarmak

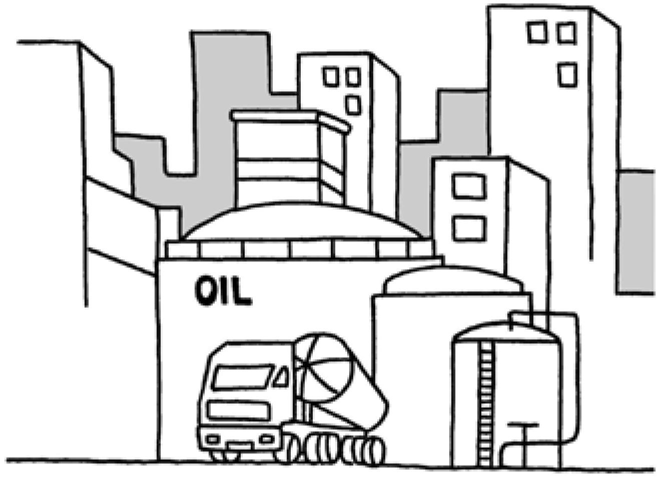

Nebit, nebithimiýa we himiýa önümlerini saklamak üçin uly ammarlar

Işiň beýleki görnüşleri - Konwensiýanyň 2.5-nji maddasyna we III Goşundylara serediň

Konwensiýa degişli bolan işiň käbir görnüşleri

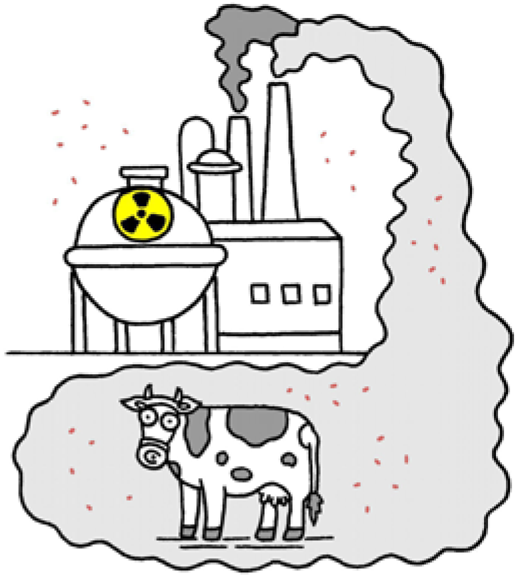

Ýadro ýangyjyny öndürmek ýa-da baýlaşdyrmak ýa-da radioaktiw galyndylary ýygnamak, ýok etmek we gaýtadan işlemek üçin gurnamalar

Partlaýjy peç we polat eretme önümçilik we reňkli metallary eretmek üçin uly gurnamalar

Asbest çykarmak we asbest we asbest saklaýan önümleri gaýtadan işlemek üçin gurnamalar

Himiýa kombinatlary

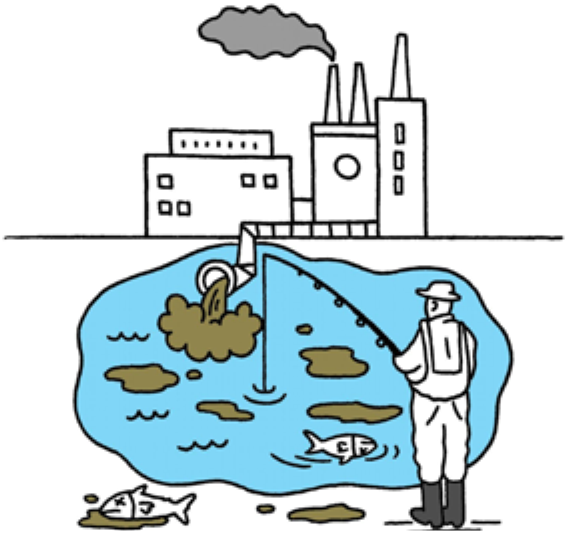

Sellýulloza we kagyz önümçiligi

Zäherli we howply galyndylary ýakmak, himiki gaýtadan işlemek ýa-da gömmek üçin gurnamalar

Konwensiýa degişli bolan işiň käbir görnüşleri

Awtoulag ýollarynyň, tiz ýollaryň we howa menzilleriniň gurluşygy

Söwda portlary we içerki suw ýollary

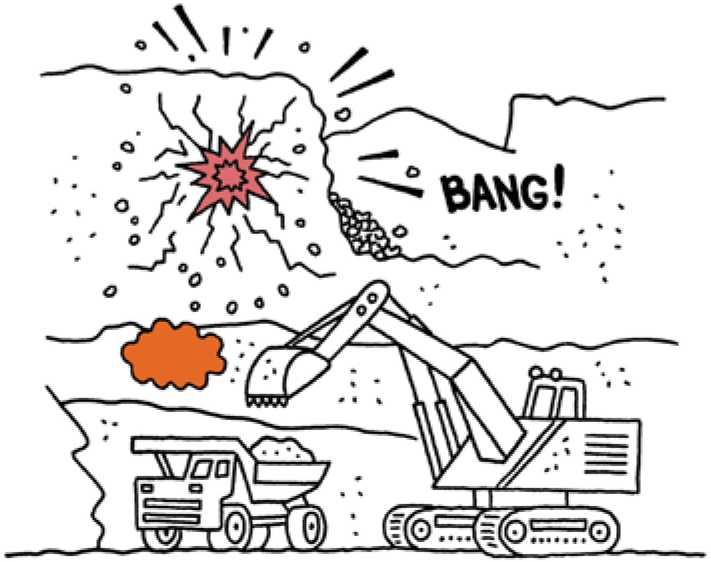

Iri möçberde magdan gazyp almak, metal magdanlaryny we kömüri gazyp almak we ýerinde baýlaşdyrmak

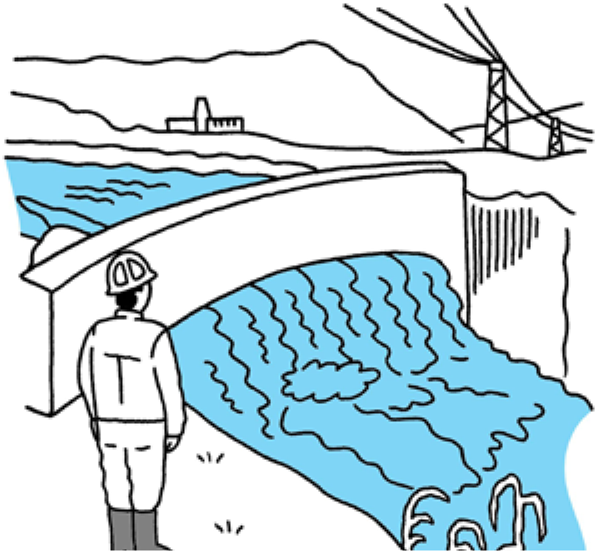

Uly bentler we suw howdanlary

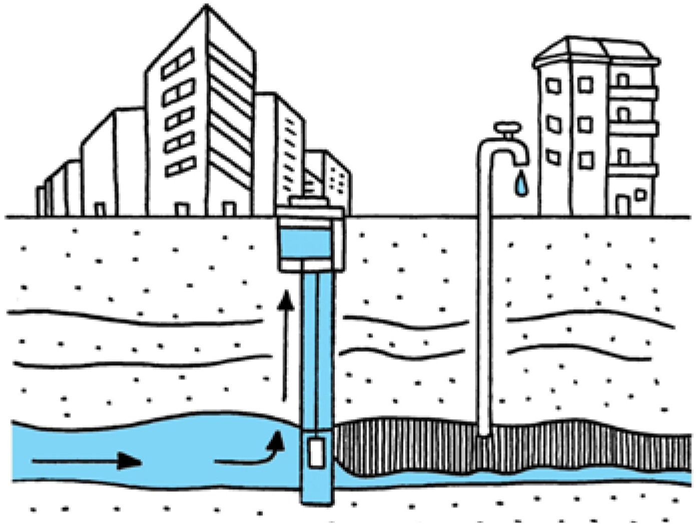

Ýerasty suwlary almak boýunça işler

Uly meýdanly tokaýlary çapmak

Daşky gurşawa täsiriň käbir görnüşleri

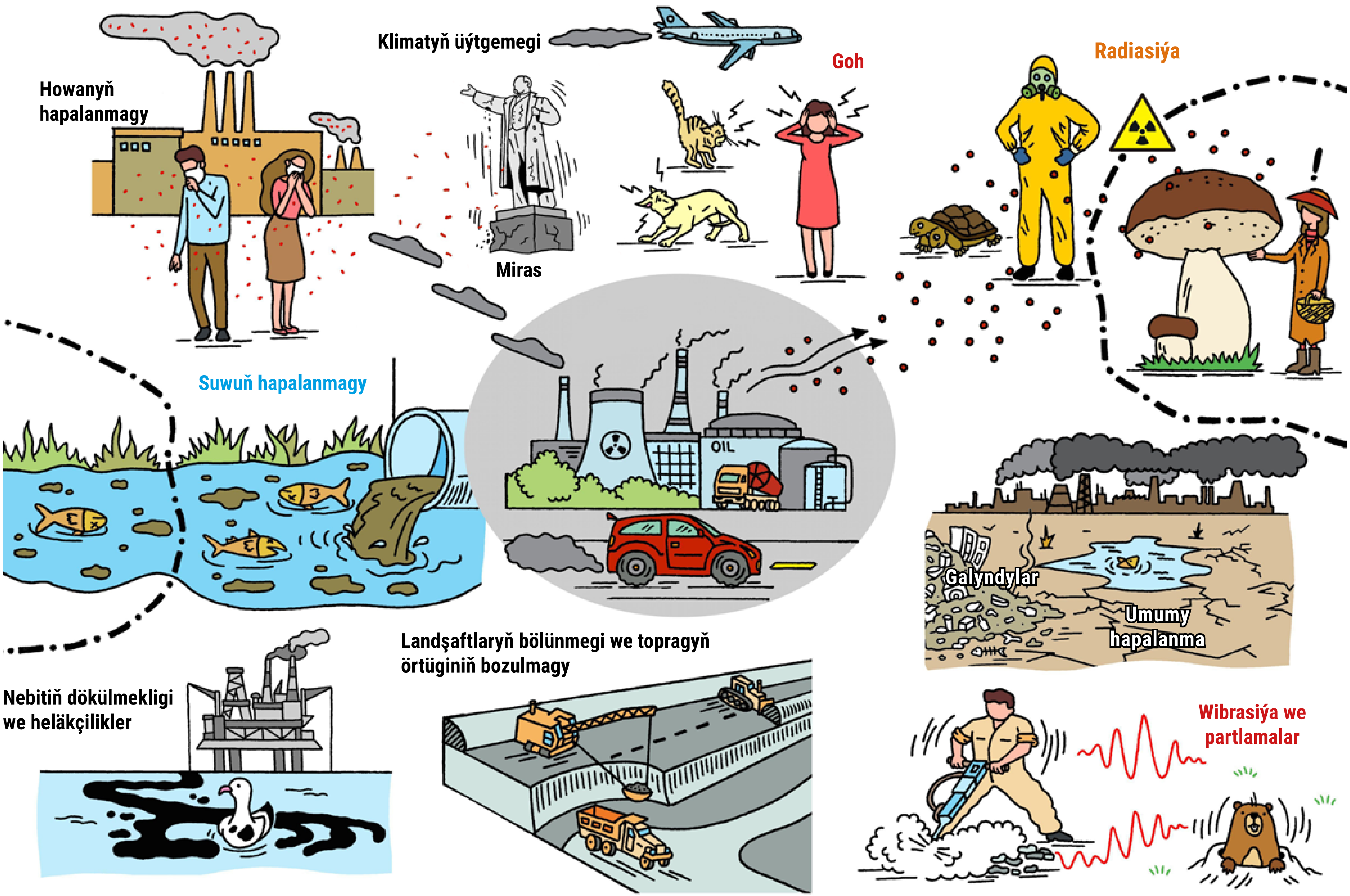

Alternatiw çözgütleri we daşky gurşawa täsirini azaltmak üçin iň amatly çäreleri gözden geçirmek

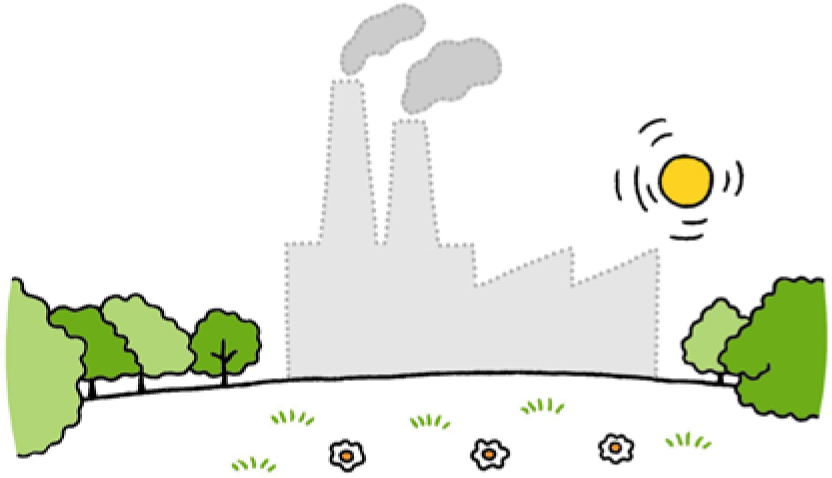

Muqobillarning yo‘qligi (loyihani rad qilish)

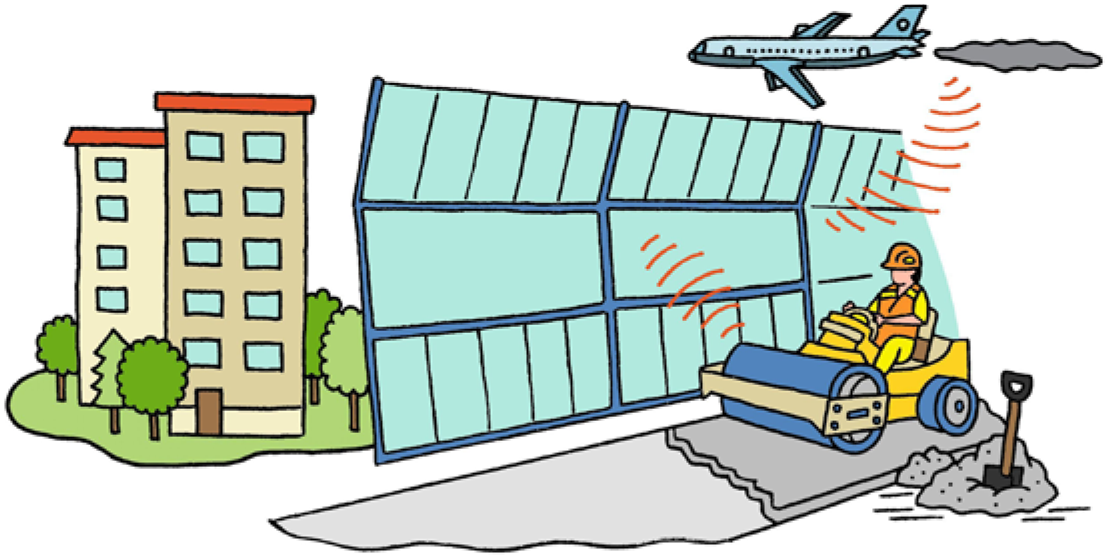

Yo‘l qoplamasi uchun muqobil mate-riallar, shovqinlarni pasaytirish bo‘yicha choralar

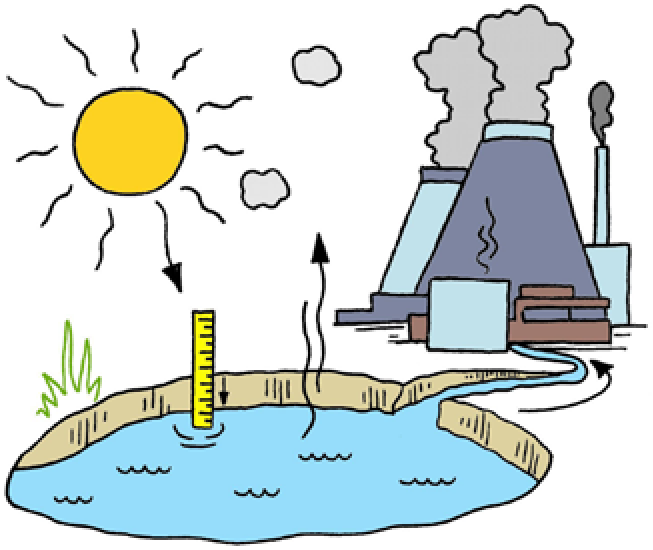

Howanyň üýtgemeginiň ähtimal täsirlerini hasaba almaklyk

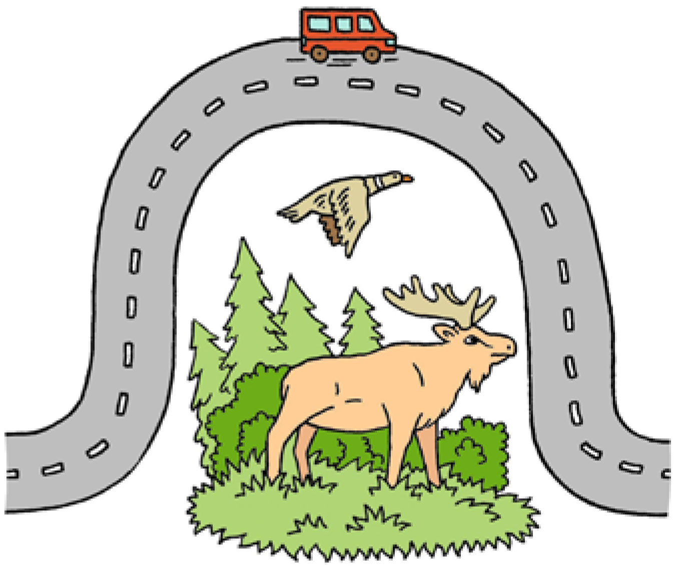

Biodürlüligiň goralýan ýerleri we esasy ugurlary üçin çözgütler

Ýangyjyň beýleki görnüşlerine geçmek, zyňyndylary gözegçilik etmek

Alternatiw çözgütleri we daşky gurşawa täsirini azaltmak üçin iň amatly çäreleri gözden geçirmek

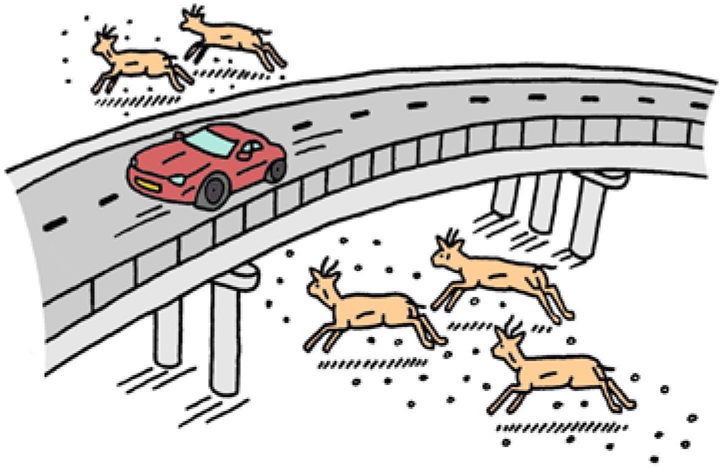

Göçýän süýdemdirijiler üçin çözgütler

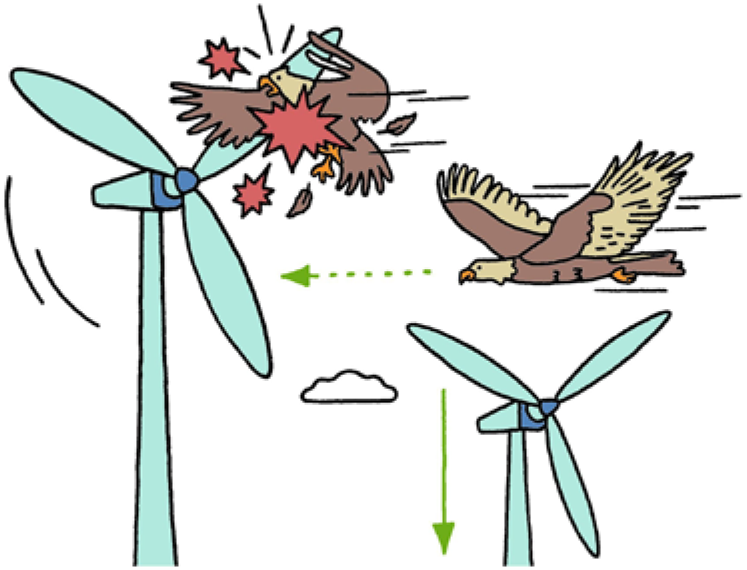

Guşlaryň ýitip barýan we göçýän görnüşleri üçin çözgütler

Obýektleriň ýerleşdirilmegi

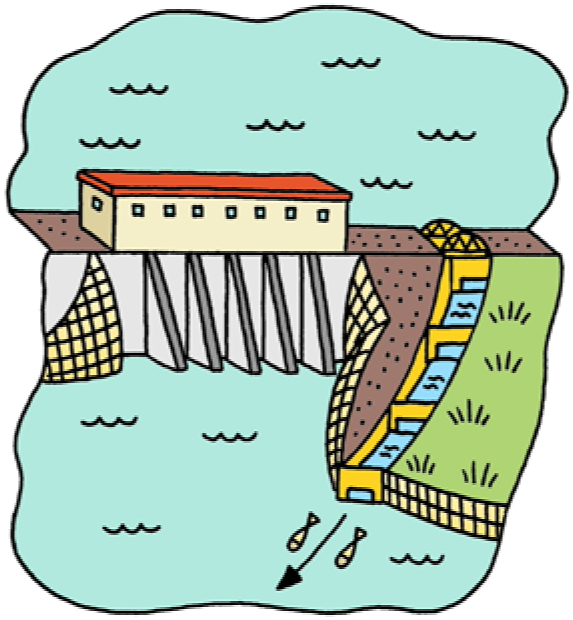

Balyklaryň göçýän görnüşleri üçin çözgütler

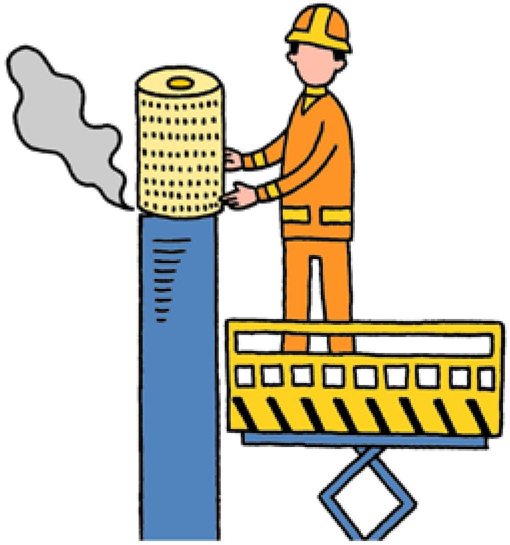

Hapalanmagynyň öňüni almaklyk

Gyssagly ýagdaýlara taýýarlyk we duýduryş ulgamlary

Hyzmatdaşlygyň görnüşleri

Konwensiýanyň düzgünlerini ýerine ýetirmek baradaky ikitaraplaýyn şertnamalar:

aragatnaşyk dili, habarnamalara jogap bermegiň wagty, köpçüligiň gatnaşmagynyň wagty we şertleri,
I Goşundyda görkezilmedik çäreleri düzgünleşdirmek, ähmiýet ölçütleri

Anyk ýagdaýlar

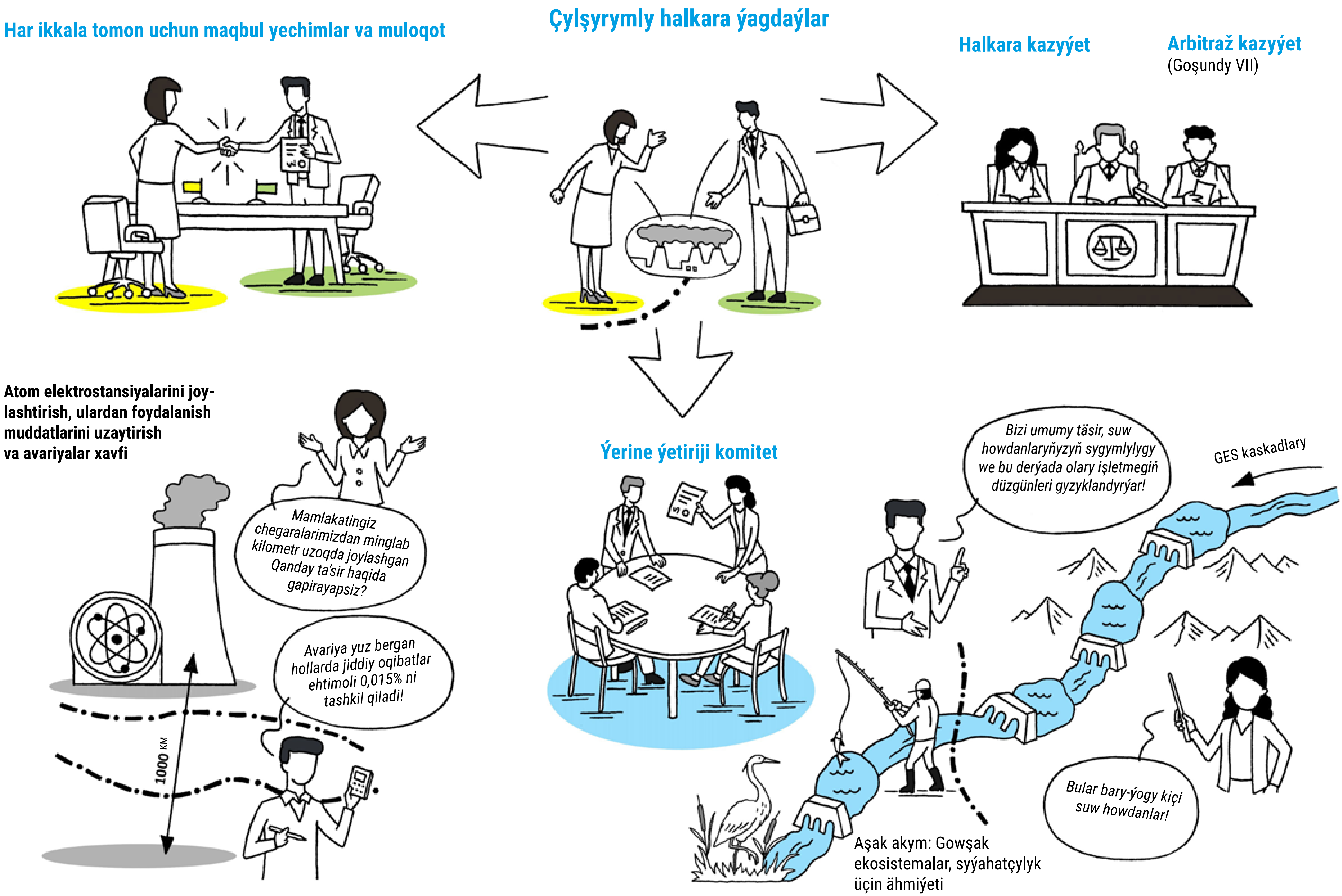

Üstünlikli hyzmatdaşlygyň mysaly

Deryanyň ykdysady işjeňlik we biodürlüligi gorap saklamak üçin wajyp bolan ep-esli bölegi we guýýan ýeri

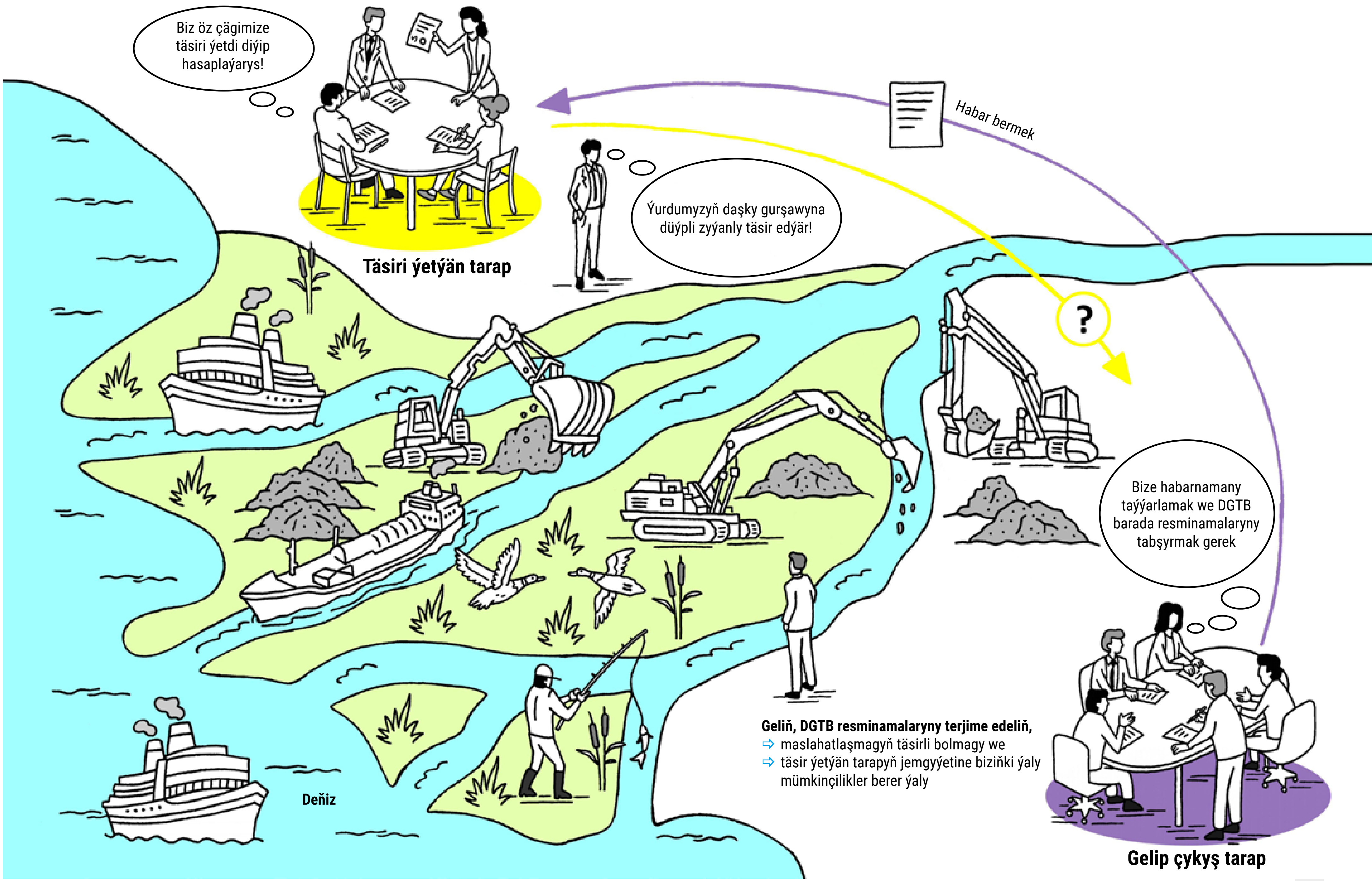

Strategiki ekologiki bahalandyrmagy talap edýän meýilnamalar, maksatnamalar we strategiki resminamalar (SEB teswirnamasynyň ulanylýan ugurlary)

Shahar va qishloqlarni rejalashtirish

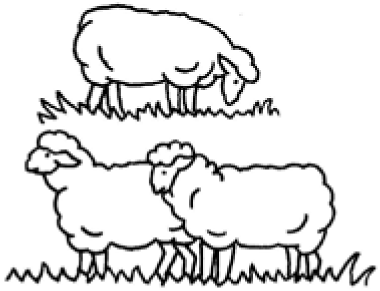

Qishloq xoʻjaligi

Oʻrmon xoʻjaligi

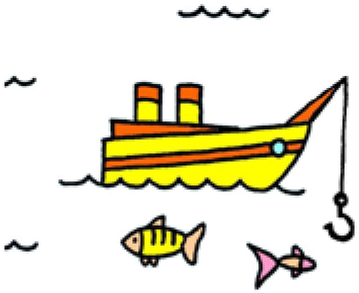

Baliq xoʻjaligi

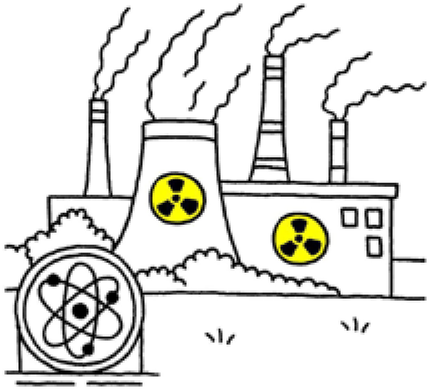

Energetika

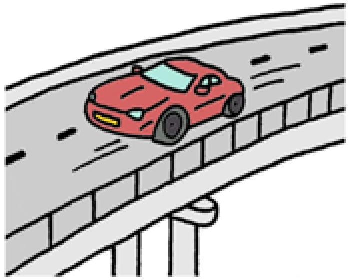

Transport

Senagat, şol sanda gazylyp alynýan baýlyklary çykarýan

Syýahatçylyk

Sebitleýin ösüş

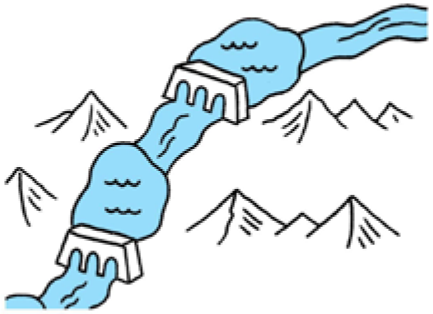

Suw hojalygy

Aragatnaşyk serişdeleri

Обращение с отходами

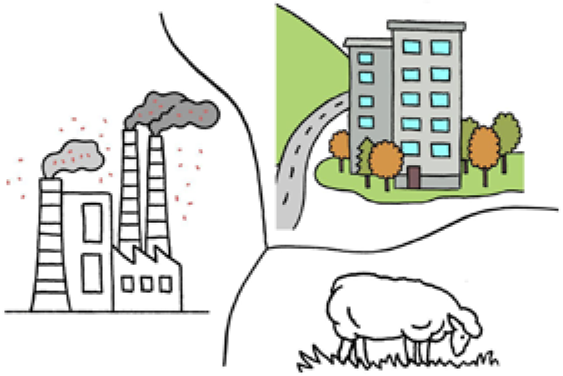

Ýerden peýdalanyş

Ekologik faktorlaryna esaslanýan strategiki çözgütleriň mysallary

SEB barada teswirnama

Atom energetikasy: ýurt AES ulanyş döwrüni uzaltmak barada strategik çözgüt kabul edip biler ýa-da gaýtadan dikeldilýän energiýa çeşmelerine geçip biler

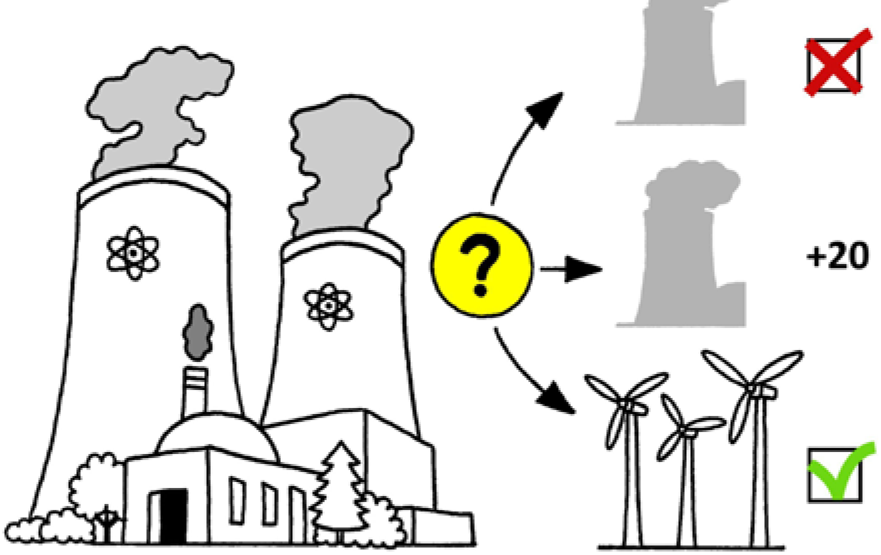

Elektroenergiýa önümçiligini giňeltmek: ýurt bir uly elektrik stansiýasyna ýa-da birnäçe kiçi desga maýa goýmagy karar berip biler ýa-da halkara söwdasynyň we elektrik çalşygynyň mümkinçiliklerini öwrenip biler.

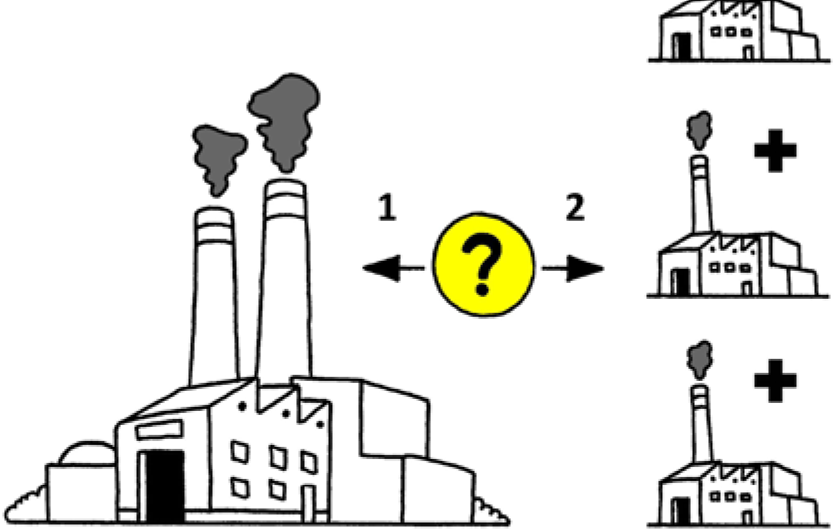

Strategiki kararlar we olaryň daşky gurşawa ýetirýän täsiri barada jemgyýetçilik maslahatlar

Meýilnamalar we programmalar beýleki tarap üçin netijelere getirip biljek bolsa, serhetaşa geňeşmeler

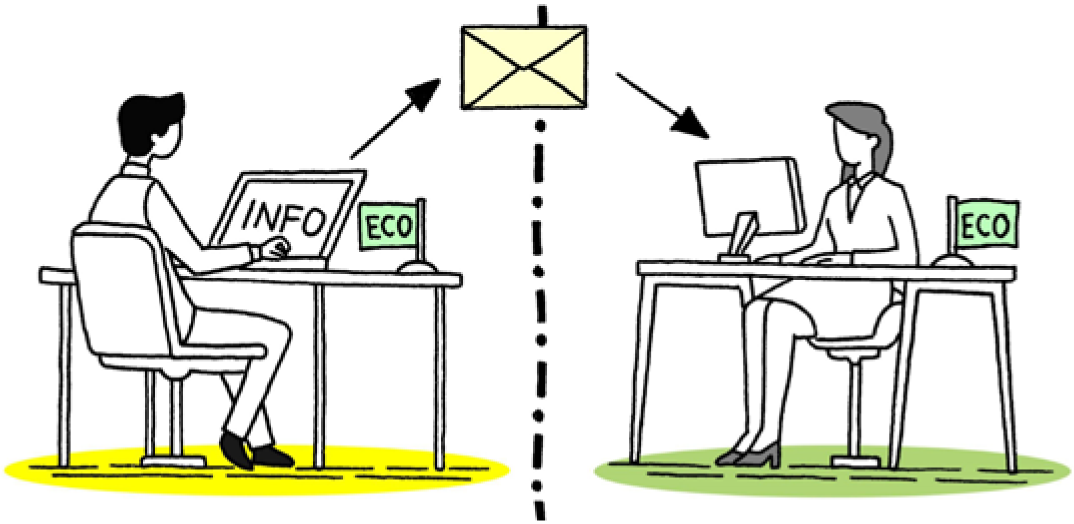

Daşky gurşawy strategiki taýdan bahalandyrmagyň (SEB) ädimleri: energiýa pudagynyň mysalynda

Döwlet eýýäm artýan energiýa ýetmezçiliginden ejir çekýär ýa-da ejir çeker

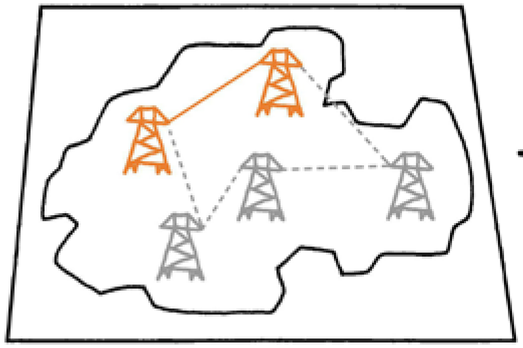

Döwlet derejesinde energiýa çeşmelerini we paýlanyşyny artdyrmak boýunça baş maksatnama teklip edildi

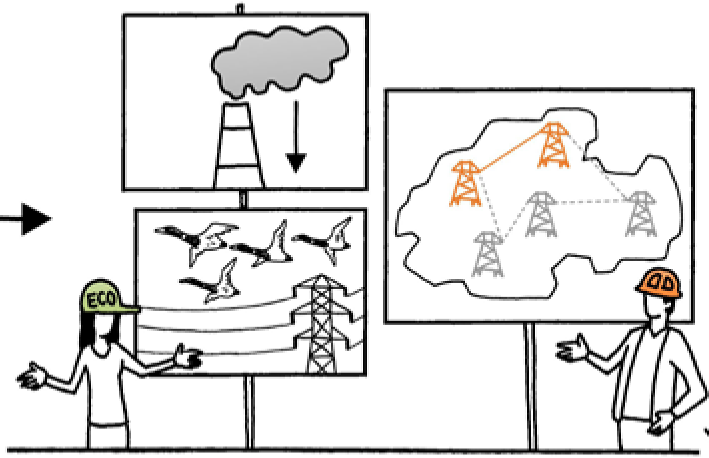

Baş maksatnamanyň ekologiki taýdan uzak möhletleýin täsirleriniň hasaba alynmagy

Içerki we sebitleýin maslahatlar, köpçüligiň gatnaşmagy we pikir alyşma

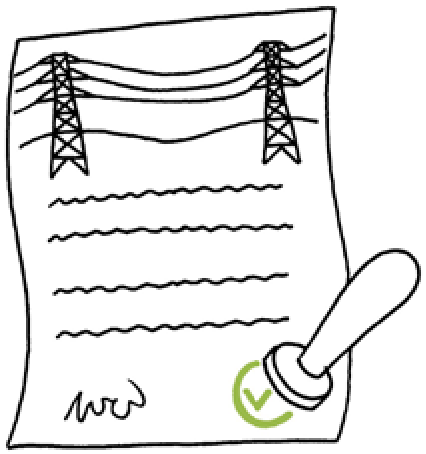

Daşky gurşawy strategiki taýdan bahalandyrmagy (SEA) göz öňünde tutup,energiýa baş maksatnamasyny tassyklamak

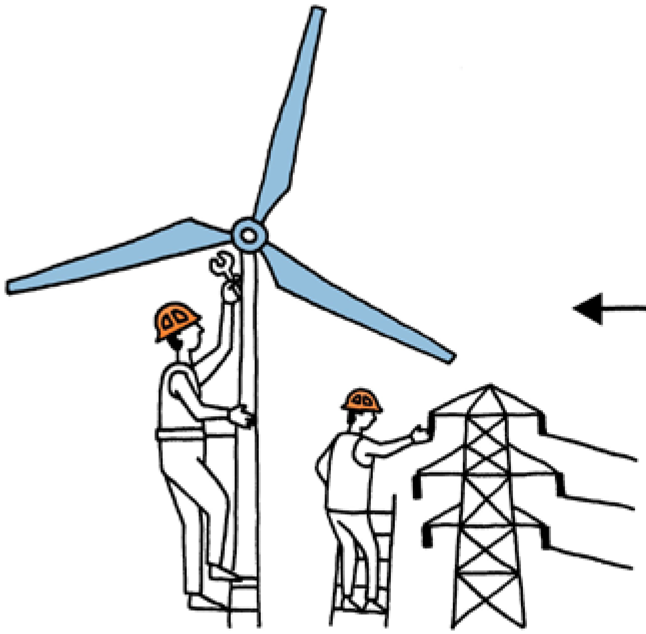

Gurluşyk işleri başlaýar

Çu we Talas derýalarynyň akabalaryndaky suw baýlyklary boýunça hyzmatdaşlyk: daşky gurşawyň strategiki meseleleri

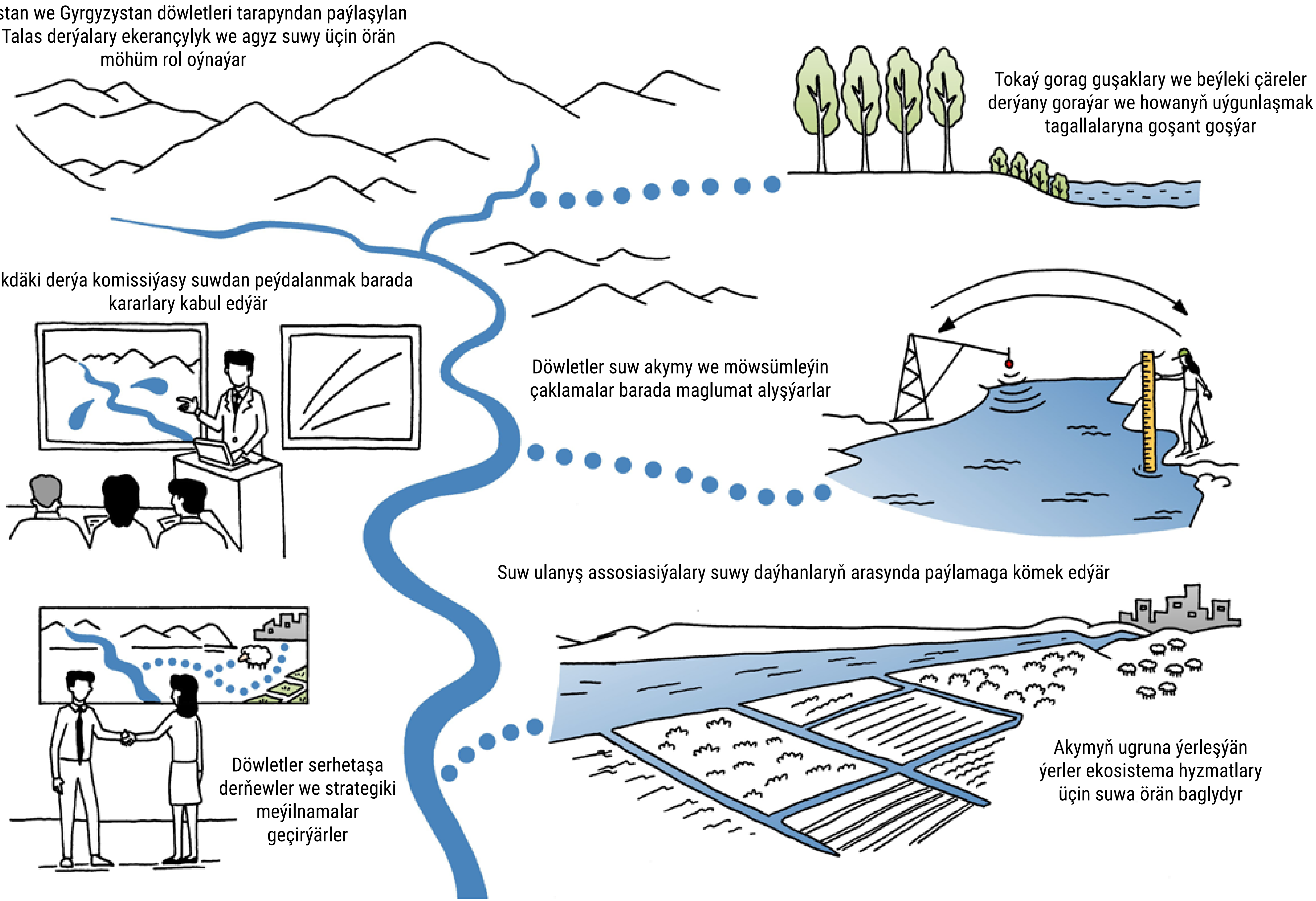

Almata bilen Yssyk kölüň arasynda syýahatçylygyň we aragatnaşygyň ösdürilmegi: daşky gurşawyň strategiki meseleleri

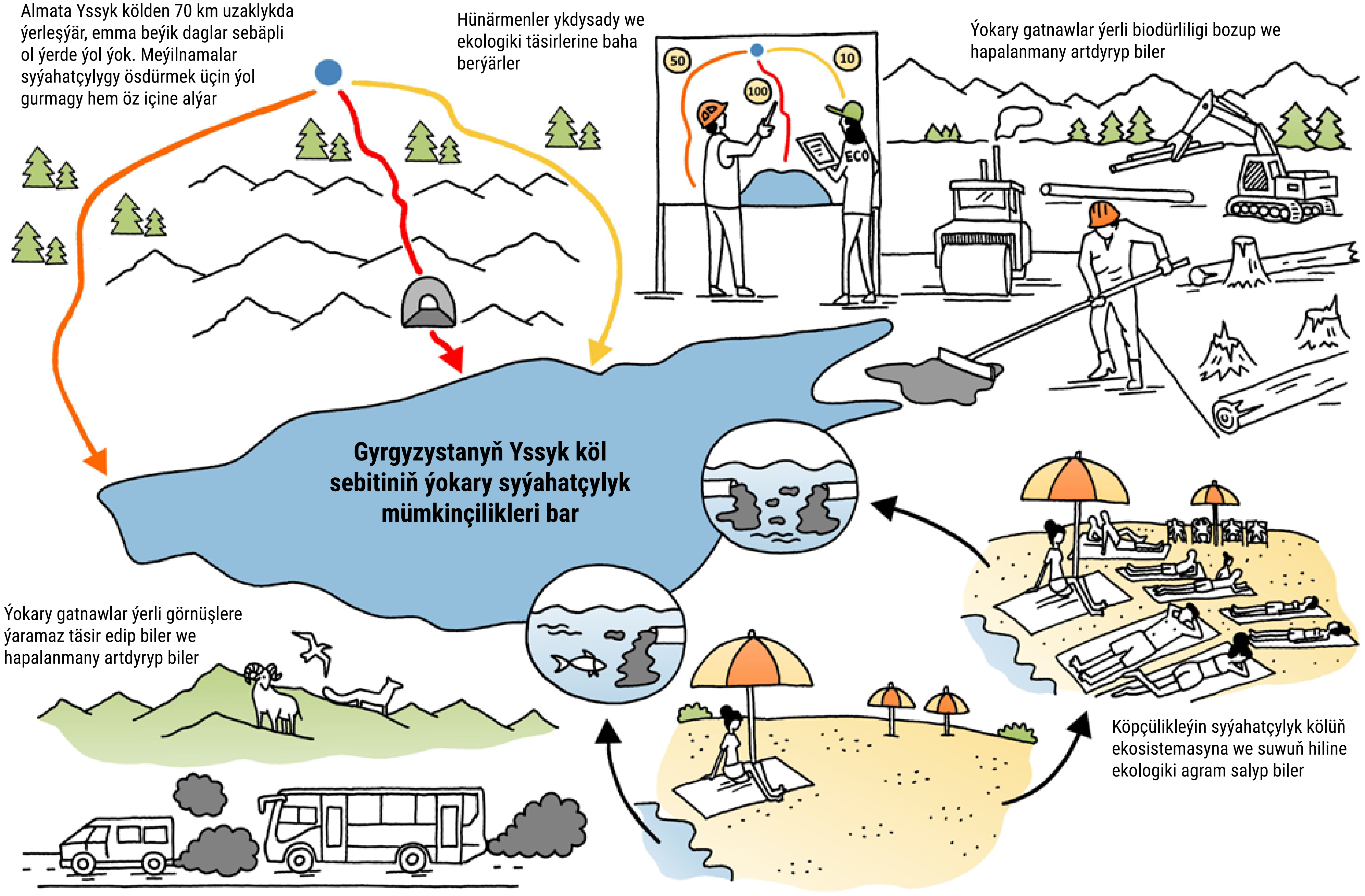

Radioaktiwlikden miras galan galyndylary arassalamak: ýerli Orhus merkezleriniň wezipesi

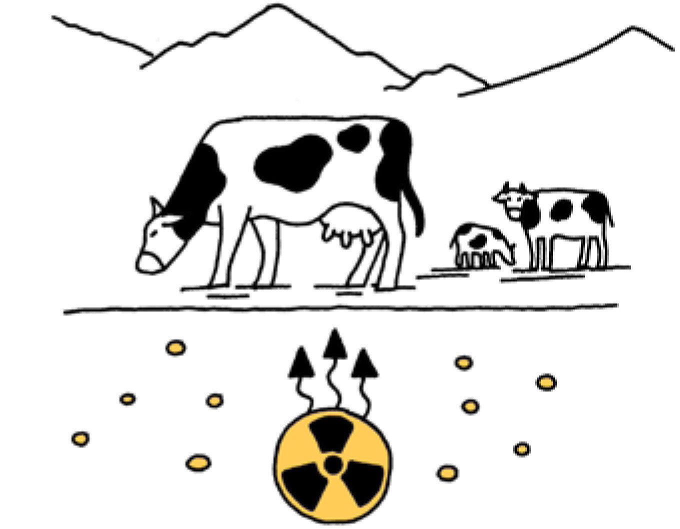

Sowet döwründen galan urany gazyp almak ekerançylyk we ilatyň saglygy üçin howp döredýär

Meseläni kesgitlemek we ekologiki howp kartasy.Ýerli Orhus merkezleri ilatyň maglumat almagy üçin möhüm ähmiýete eýedir

Syýasatçylar we halkara guramalar ýadro galyndylary meselesinde serişdeleri mobilizasiýa etmäge üns berýärler

Jemgyýetçilik maglumat guramalary düzediş çärelerini geçmäge we daşky gurşawa baha bermäge ýardam edýärler.

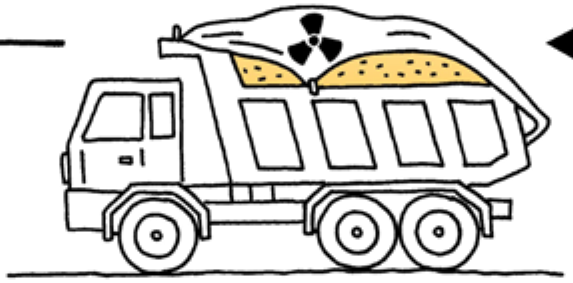

Radioaktiw galyndylary göçürmek, möhürlemek we beýleki çäreler saglyk we ekologiki babatda howplary çäklendirmäge ýardam etdi

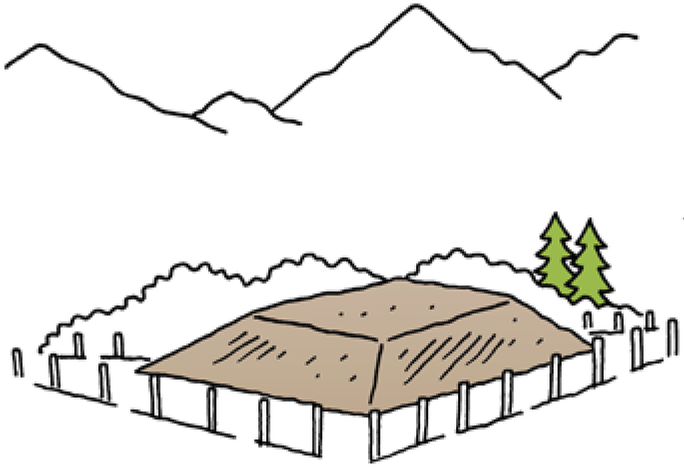

Galyndylary has ygtybarly we howpsuz saklamak. Köpçülige habar bermek we bilim bermek üçin üznüksiz tagallalar.

Espo konwensiýasynyň gurluşy we işi

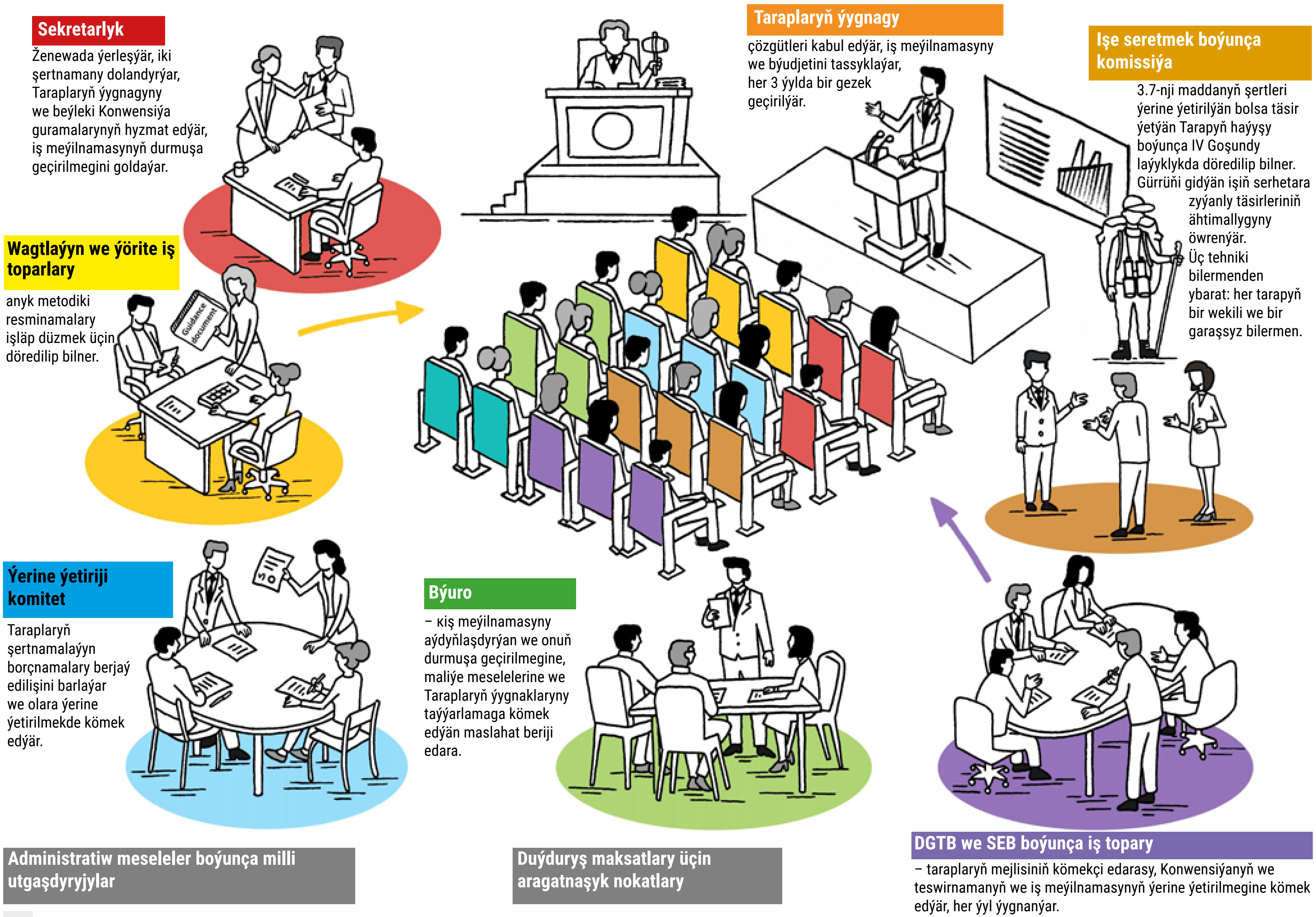

Espo konwensiýasynyň beýleki konwensiýalar bilen gatnaşygy

Biologiki dürlülik baradaky konwensiýa we ýabany haýwanlaryň göçüp-gonup ýören görnüşlerini gorap saklamak baradaky konwensiýa:

DGTB biodürlülige gaýtaryp bolmajak täsirleri we ýaşaýyş ýerleriniň bölünip aýrylmagyny göz öňünde tutmalydyr.

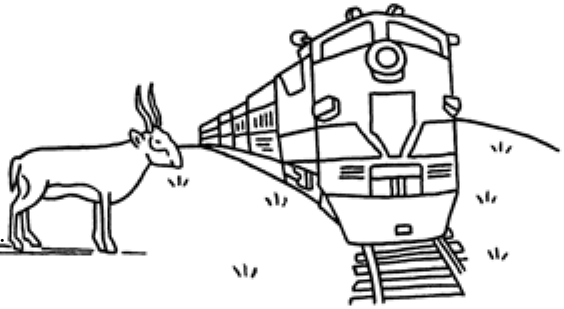

BMG ÝYT maglumata elýeterlilik, karar kabul etmekde köpçüligiň gatnaşmagy we daşky gurşaw meselelerinde adalata elýeterlilik baradaky

Orhus konwensiýasy

Serhetara suw boýunça konwensiýa we Ramsar konwensiýalary:

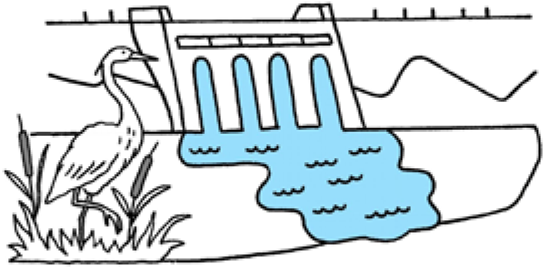

suw serişdelerinden tygşytly peýdalanmak we batgalyk ýerleri goramak hem DGTB talap edýär.

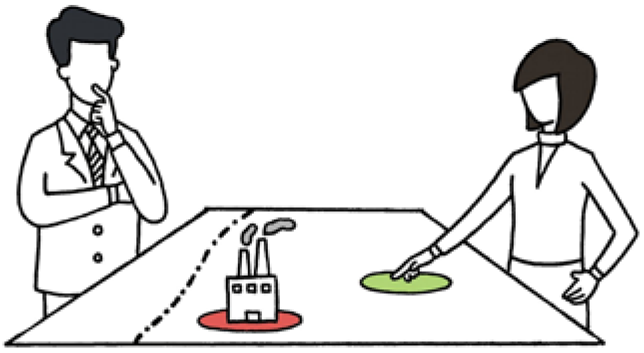

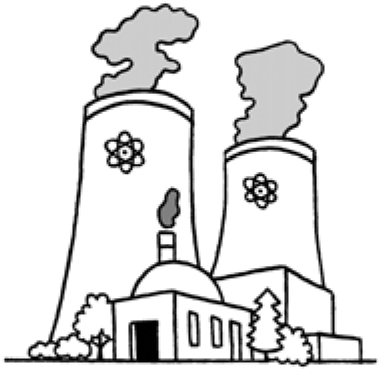

Ýadro howpsuzlygy şertnamalary, Atm energiýasy boýunça halkara agentliginiň (IAEA) standartlary we proseduralary

Senagat howpsuzlygy konwensiýasy (Serhetüsti ekologiki maglumat agentligi):

DGTB berlende adatdan daşary ýagdaýlara taýýarlygy we töwekgelçiligi azaltmagy göz öňünde tutmalydyr.

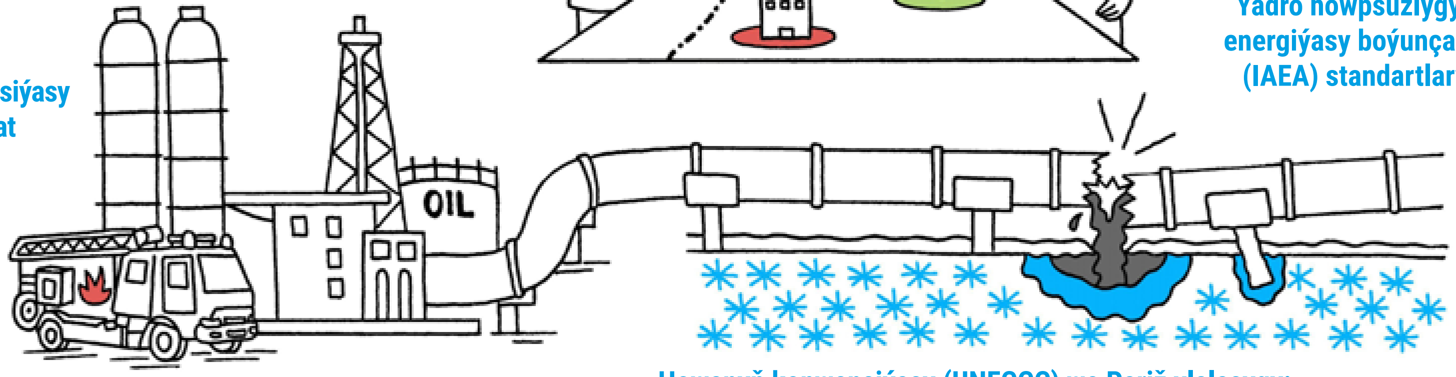

Howanyň konwensiýasy (UNFCCC) we Pariž ylalaşygy:

Ekologik duýgur sebitlerde meýilleşdirilýän taslamalar üçin DGTB berlende, parnik gazlarynyň zyňyndylaryny azaltmak üçin howanyň üýtgemegi bilen baglanyşykly meseleleri göz öňünde tutmalydyr.

Espo konwensiýasynyň beýleki konwensiýalar bilen gatnaşygy

Buharest şertnamasy Günorta-Gündogar Ýewropa ýurtlarynyň serhetaşa kontekstde daşky gurşawa täsire baha bermek konwensiýasynyň düzgünlerini ýerine ýetirmek baradaky köptaraplaýyn ylalaşygydyr.

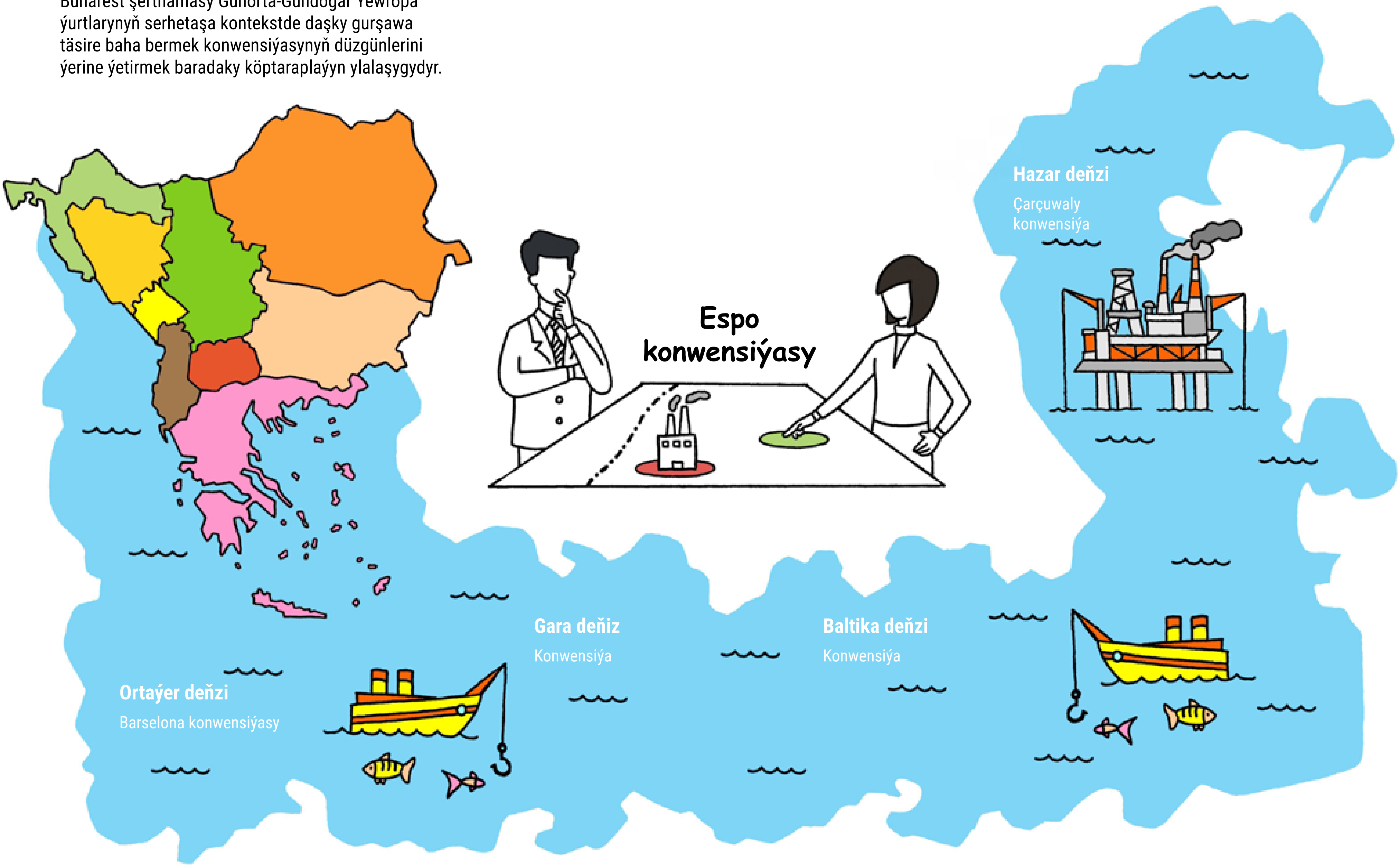

Elektron formatdaky goşmaça maglumatlar we usulyýet materiallary şu salgyda elýeter:
unece.org/publications/environmental-assessment

Serhetara kontekstde daşky gurşawa ýetýän täsire baha bermek baradaky konwensiýanyň teksti

Daşky gurşawa serhetüsti kontekstde täsire baha bermek Konwensiýasyna strategiki ekologik bahalandyrmak boýunça teswirnamasynyň teksti

Espo konwensiýasyna laýyklykda habarnamany taýýarlamak boýunça gollanma

Espo konwensiýasynyň tejribede ulanylyşy üçin gollanma

Taraplaryň ýygnaklarynda kabul edilen çözgütler

Ýerine ýetiriji komitetiniň pikiri

Merkezi Aziýa ýurtlary üçin serhetara kontekstde daşky gurşawa täsire baha bermek boýunça täzeden seredilen gollanma

Ýer peýdalanyşy meýilleşdirmek, howply desgalary ýerleşdirmek we howpsuzlygy üpjün etmek meseleleri boýunça gollanma

Konwensiýanyň atom energetikasy bilen baglanyşykly işlerde ulanylmagy üçin teklipler

BMG ÝYT Espo konwensiýasy, SEB we DÖM baradaky teswirnama

Strategiki ekologiki bahalandyrmak teswirnamasy: Faktlar we netijeler

Strategiki ekologiki bahalandyrmaga köpçüligiň gatnaşmagy boýunça maslahatlar

Konwensiýany atom elektrik stansiýalarynyň hyzmat ediş möhletini üýtgetmek üçin peýdalanmak boýunça gollanma